

Lakivaliokunnalle

Asia: HE 13/2022 vp (seksuaalirikosuudistus); KAA 2/2019 vp Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi - Suostumus2018; LA 24/2020 vp Lakialoite laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta; LA 96/2020 vp Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta

Esitän kunnioittavasti seuraavan:

Seksuaalirikossääntelyn kokonaisuudistus on monessa suhteessa erittäin merkittävä lainuudistus. Seksuaalirikoksia koskeva sääntely on ollut aktiivisten lainsäädäntötoimenpiteiden kohteena viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Vaikka sääntely on niiden myötä kehittynyt ja uudenaikaistunut, tarve kokonaisuudistukselle on ollut jo useita vuosia ilmeinen. Nyt siihen on ryhdytty. Uudistus perustuu hallitusohjelmakirjaukseen, ja uudistuksen perusteita on saatu myös erityisesti lakivaliokunnan aiemmista lausunnoista toteutettujen uudistusten yhteydessä.

Uudistusta on valmisteltu huolellisesti. Työryhmän esittämät uudistusehdotukset olivat rohkeita ja uutta luovia. Oikeusministeriössä on kuitenkin haluttu vielä sulatella lausuntopalautteessa tullutta kritiikkiä, mikä jonkin verran viivästytti hallituksen esityksen antamista. Kyse on kuitenkin niin merkittävästä uudistuksesta, että kaikki sen vaiheet on tarpeen käydä tarkkaan. Uudistuksessa linjataan seksuaalirikosten sääntelyä luultavasti pitkälle tulevaisuuteen.

Esitän yleisarvioni, että seksuaalirikosten kokonaisuudistuksen lainvalmistelu on toteutettu huolellisesti ja juuri siitä lähtökohdasta, että tarkastellaan yksittäisten säännösten ohella niistä muodostuvaa kokonaisuutta. Omaksutuilla ratkaisuilla voidaan vähentää nykyistä hajanaisuutta ja kasuistiikkaa ja kattaa rangaistavan ala nykyistä johdonmukaisemmin. Kun johdonmukaisuuden perusta on kunnossa, on myös helpompaa edistää johdonmukaisuutta rangaistusasteikkopolitiikan

kautta. Lapsia koskevat sääntelyt on erotettu omaksi kokonaisuudekseen, mikä on aiheellista ja selkeyttää sääntelyä.

Uudistus on niin mittava, ettei ole ollut mahdollista ottaa tässä lausunnossa kantaa kaikkiin yksityiskohtiin. Pyrin lausumaan lähinnä sellaisista kysymyksistä, joissa näkisin tarvetta vielä harkita muutoksia ehdotuksiin. Yleisenä kommenttina esitän, että jo kokonaisuudistuksen toteuttaminen luo edellytykset kehittää säännösten tulkintoja ja myös kehittää rangaistuksen mittaamisen johdonmukaisuutta pitkäjänteisesti. Uskon tuomioistuinten kykyyn ja haluun kehittää oikeusjärjestelmäämme tässä suhteessa, kun säännösten muodostama kokonaisuus on hyvin ja johdonmukaisesti rakennettu ja kun säännösten suojelutarkoitukset on selvennetty.

Rikosoikeuden välillinen vaikutus yhteiskunnallisen moraalin ja arvojen ja normien vahvistajana edellyttää, että käyttäytymisnormit koetaan reiluina ja niiden rikkomisesta määrätyt rangaistukset oikeudenmukaisina. On hyvä muistuttaa siitä, tämä oikeudenmukaisuuden kokemus seuraa eräällä tapaa rikosoikeuden ja sitä soveltavien viranomaisten nauttimasta luottamuksesta. Rikosoikeuden vaikutus yhteiskunnassa toteutuu pikemmin tällaisen välillisen vaikutuksen kautta kuin suoraan yksilöiden päätöksiä ohjaavan pelotusvaikutuksen avulla. Rangaistusten koventamiset, kun niitä esitetään, on aiheellista nähdään siirroiksi tämän järjestelmän sisällä, eikä niihin tule ryhtyä kevein perustein. Rikosvastuun peruskysymykset muodostavat pohjan myös soveltamiskäytännössä tapahtuvaan konkreettisten rikosten moitittavuuden arviointiin, mikä edelleenkonkretisoituu rangaistuskäytännöissä.

Olisi tärkeää toteuttaa uudistus siten, että siihen ei kytkettäisi kovin merkittäviä rangaistustasojen muutospyrkimyksiä, koska samalla kuitenkin rikosvastuu muuten laajenee ja välillisesti ankaroituu. Esitän jäljempänä huomioitani siitä, että erityisesti lapsiin kohdistuvissa vakavimmissa seksuaalirikoksissa näkyisi omaksutun erityisen ankara linja. Nähdäkseni uudistuksen tavoitteita palvelisi paremmin sellainen linja, ettei tämäkään osa seksuaalirikosoikeudesta erkanisi liikaa muusta seksuaalirikosoikeudesta, vaan se pikemmin ilmenisi erityisen vakavien rikosten sääntelynä, mutta kuitenkin niin, että moitittavuusarvioissa seurattaisiin rikoslain yleisiä periaatteita. Pitkässä juoksussa olennaisinta on, että rangaistavuuden rajat on hyvin ja harkitusti määritelty ja rikosten keskinäinen vakavuusvertailu johdonmukainen. Myös rikosnimikkeiden tulisi seurata rikosten sisältöä.

Seksuaalista kajoamista koskeva sääntely täydentää hyvin raiskaussäännöstä, seuraa sen muutosta vapaaehtoisen osallistumisen kriteerillä ja istuu myös terminologisesti hyvin rikoslakiimme. On myös aiheellinen innovaatio esittää, että säädetään erikseen törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta, sillä vaikka siinä ei sukupuoliyhteyttä olekaan, myös muut seksuaaliset teot voivat osoittaa erityistä moitittavuutta aivan samaan tapaan kuin raiskauksessa. Hyväksikäyttörikoksia on selkeytetty tavalla, joka voi helpottaa myös säännösten soveltamista. Sukupuoliyhteyden määritelmään ehdotetaan vähäistä laajennusta.

Keskeistä uudistuksessa on raiskaussäännöksen muuttaminen keskeisesti suostumusperusteiseksi, mikä vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden asemaa suojeltavana oikeushyvä. Säännösten suojelutavoite selkeytyy ja kirkastuu. Raiskauksen ala hieman laajenee, ja vaikka rangaistusasteikkoa ei sinänsä muuteta, rikosoikeudellinen sääntely ankaroituu, koska uusia tilanteita tulee raiskauksen alaisuuteen.

On myös tärkeää, että hyvin harkitun systematiikan avulla voidaan edistää sääntelyn johdonmukaisuutta ja tukea asenteiden kehittymistä niin, että pidemmällä aikavälillä rikokset mahdollisesti vähenisivät. Selkeä ja ymmärrettävä sääntely lain tasolla välittyy oikeuskäytännön myötä yhteiskuntaan siten, että se vahvistaa sellaisia käyttäytymisnormeja, jotka eivät riko rikoslain vaatimuksia. On tärkeää korostaa tällaista välillistä vaikutustapaa. Uudistuksessa on myös joitakin aitoja tiukennuksia, mikä ilmenee rangaistusasteikkojen alarajan korotuksena seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla, ja myös seksuaalista kajoamista koskeva asteikko on alarajaltaan sen edeltäjää korkeampi. Lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa toteutuisi rangaistusasteikkojen ankaroitumista. Jäljempänä esitän tästä eräitä kriittisiä huomautuksia.

Kuten HE:ssä tarkemmin esitetään, eräät uudistuksen kysymyksistä, kuten erityisesti raiskauksen määritelmän muuttaminen, sivuavat Suomen kansainvälisiä velvoitteita. Istanbulin sopimuksessa asiaa käsitellään. Suomi ei ole sopimukseen liittyessään muuttanut määritelmää täysin velvoitteita vastaavaksi, joskin velvoitteen sisältö on ollut tulkinnanvarainen. Sopimuksen valvontaelimen kanta on selvästi ollut, että Suomen tulisi toteuttaa nyt esitetynkaltainen uudistus. Vaikka kotimaista raiskaussäännöstä voi jo nykyisinkin pitää tietyllä tapaa suostumusperusteisena sen vuoksi, ettei varsinaista pakottamista ole oikeuskäytännössä vaadittu, vaan vastustuksen ilmaus

on katsottu riittäväksi, säännöksen uudistaminen esitetyllä tavalla on kiistaton parannus. Se seikka, ettei meillä ole vaadittu varsinaista pakottamista, helpottaa uudistusta ja vähentää sen ilmentämää muutosta. Uudistus on kuitenkin tarpeellinen ja selventävä ja se varmistaa, että oikeudenkäynnissä huomio kiinnitetään oikeaan asiaan. On tarpeen vahvistaa asianomistajan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaa säätämällä kiistattomaksi lähtökohdaksi sen, ettei sellaista sukupuoliyhteyttä hyväksytä, johon ei osallistuta vapaaehtoisesti, vaan kyse on tällöin aina raiskauksesta. Tällainen määritelmä selventää rangaistavuuden rajan ja laajentaa rangaistavuutta jonkin verran nykytilaan verrattuna, mutta ei loppujen lopuksi kovin paljon.

Ilman muuta merkittävin uudistus on juuri raiskaussäännöksen uudistaminen suostumusperusteiseksi. Pidän tätä uudistusta välttämättömänä ja omaksuttua sääntelymallia perusteltuna. Raiskaus on oikeudellisesti hyvin hankala määriteltävä, mikä johtuu sukupuoliyhteyksien olosuhteiden hyvin laajasta kirjosta samoin kuin siitä, ettei näistä asioista ole tapana sopia tarkkaan etukäteen, vaan asiat etenevät usein jonkinlaisen hiljaisen yhteisymmärryksen varassa. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus toteutuu sukupuoliyhteyksissä, jotka ovat yhteisymmärrykseen perustuvia.

Raiskausrikosta koskeva säännösehdotus on rakennettu sen varaan, että sukupuoliyhteyteen osallistuminen ei ole ollut vapaaehtoista. Tämä on sinänsä kohtalaisen hyvä tapa ilmaista suostumuksen vaatimus. Malli on hyvin lähellä Ruotsin rikoslaissa omaksuttua, joskin Ruotsin mallissa rangaistavuus ulotetaan laajemmalle muun muassa sen avulla, että myös tuottamuksellinen rangaistus tuli rangaistavaksi. En ole vielä nähnyt laajempia arvioita Ruotsin uuden raiskaussääntelyn onnistumisesta, mutta jo Ruotsin korkeimman oikeuden oikeuskäytännön valossa voi sanoa, ettei se ole poistanut kaikkia soveltamisongelmia. On realistista ajatella, että tämä pätee myös Suomeen.

Raiskausrikosta koskevassa tutkimuksessa on ilmennyt, että on tilanteita, joissa toinen osapuoli niin sanotusti jäätyy eikä osaa tai uskalla ilmaista sitä, ettei tahdo sukupuoliyhteyttä. Niiden tilanteiden varalta on tarpeen, että rangaistavuus laajenee esitetyllä tavalla. Myös valta-asemaa hyväksikäyttämällä toteutetut sukupuoliyhteydet ovat voineet rajautua raiskaussäännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, mikä on ollut selvä puute.

HE:n sääntelyn vaihtoehtoisia toteuttamistapoja koskevassa jaksossa 5.1.1 on tarkasteltu sitä, mitä olisi vaikuttanut, jos olisi seurattua Saksan esimerkin mukaista ”ei tarkoittaa ei ” –mallia. Se olisi ollut rangaistavuudeltaan jonkin verran nyt esitettyä rajatumpi, mutta ehkä selkeämpi. Pidän kuitenkin niitä perusteita, jotka esityksestä ilmenevät, painavina, joten on nähdäkseni hyväksyttävää toteuttaa uudistus esitetyn mallin pohjalta.

Huomautan kuitenkin, että esitetystä sääntelyssä on aavistuksenomaisena vaikeutena kahdenkertainen negatio. On vaikea heti säännöksen perusteella hahmottaa, mitä vapaaehtoisuus tarkkaan ottaen on: ”henkilön osallistumista ei ole pidettävä vapaaehtoisena, jos:

- 1) hän ei ole sanallisesti...
- 2) ...
- 3) hän ei ole voinut muodostaa tai ilmaista..”

Nähdäkseni sanavalinnoilla on haluttu välttää luomasta termiä ei-vapaaehtoinen. Ruotsin vastaavassa säännöksessä sanotaan: ...med en person som inte deltar frivilligt. Frivillig viitannee tietyllä tapaa tahtoon (vilja), joten siinä on hivenen erilainen sävy kuin suomen kielen sanassa vapaaehtoinen.

HE:n esittämässä säännöksessä turvaudutaan ilmaisuun, joka on siinä mielessä monitulkintainen, että yhtäältä on sukupuoliyhteys ja toisaalta siihen osallistuminen ei ole vapaaehtoista. Tietyllä tavalla sukupuoliyhteyteen kaiketi välttämättä juuri tullaan osallisiksi ja osallistuneiksi, joten seksuaalisen itsemääräämisen loukkaus toteutuu eritoten siinä, että henkilöiden tulee saada itse määrätä osallisuuksistaan sukupuoliyhteyteen. Omaksuttu muotoilu tuntuu suoralta käännökseltä ruotsista. Olisi ehkä mahdollista etsiä ilmaisua, jossa vältetään kokonaan osallisuudesta puhuminen, kuten ettei olla sukupuoliyhteydessä vapaaehtoisesti. Tietyllä tapaa sukupuoliyhteys siis jo sisältää tietyn osallisuuden ja mukanaolon. Suomen kielessä ei ilmeisesti käytetä kovin usein termiä ”vapaaehtoinen” tällaisessa yhteydessä, vaan puhuttaisiin vaikka vapaasta valinnasta tai vastaavasta. ”Ei ollut sukupuoliyhteydessä vapaasta valinnastaan.”

Ehkä paras vaihtoehto olisi puhua säännöksessä ”vapaasta valinnasta”, ja jättää myös osallistuminen pois. Näin tultaisiin seuraavaan muotoiluun, joka olisi selkeämpi ja parempaa suomen kieltä kuin HE:ssä ehdotettu:

Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei ole sukupuoliyhteydessä vapaasta valinnastaan, on tuomittava

Henkilö ei ole sukupuoliyhteydessä vapaasta valinnastaan, jos:

- 1) hän ei ole sanallisesti... ilmaissut olevansa sukupuoliyhteydessä vapaasta valinnasta;
- 2) hänet on pakotettu...
- 3) hän ei ole voinut...

Jos raiskausta säänneltäisiin tämän sanamuodon mukaisesti, valiokunnan perusteluissa olisi mahdollista selventää sitä, että rangaistavuuden ulkopuolelle jäävät ne tilanteet, joissa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta ei tapahdu, eri ne tilanteet, joissa sukupuoliyhdyntä perustaa yhteisymmärrykseen.

Mitä seksuaaliseen ahdisteluun tulee, pidin silloin, kun asiasta ensimmäisen kerran säädettiin, hyvänä, että rangaistavuus rajattiin kosketteluun, etenkin kun oli kyse uudentyyppisestä kriminalisoinnista. Koskettelulla toteutuvat ahdistelut ovat selkeämmin arvioitavia kuin sanoin, viestein ja muulla tavoin toteutetut. Pidän kuitenkin perusteltuna, että nyt, kun seksuaalisen ahdistelun sisältö ja tyyppitilanteet ovat tietyllä tavalla vakiintuneet, rangaistavuus ulotetaan myös tähän muuhun puoleen, ottaen huomioon, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen intensiivisyys on samaa luokkaa kuin koskettelulla tapahtuvissa teoissa. Alunperin hallituksen esityksessä oli puhuttu seksuaalisesta häirinnästä, ja pidän termiä ahdistelu osuvampana. Se kertoo, ettei rangaistavuuteen riitä pelkkä subjektiivinen häirinnän kokemus, vaan ahdistelun tulee ylittää tietylle vakavuuden asteelle. Pidän säännösehdotusta ahdistelusta varsin onnistuneesti muotoiltuna ja katson, että se olisi paitsi asiallisesti perusteltu, myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen.

Pidän lapsia ja aikuisia koskevien säännösten eriyttämistä selkeyttävänä. Lasten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen merkitsee muuta kuin aikuisten, koska lapsia on suojattava kohtaamasta seksuaalisia tekoja ennen kuin he ovat siihen kypsiä. Lasta ei saa käyttää seksuaalisten tekojen kohteena eikä välineenä, eikä lapsella myöskään tulisi olla seksuaalisia suhteita aikuisten kanssa ennen kuin hän on täyttänyt suojaikärajan. Lapsia suojaamalla turvataan heidän kehitystään.

Korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta. Säännöksen ajatus on selkeä ja säännös tarpeellinen. Pidän kuitenkin rikosnimikettä jossain määrin epäluontevana, sillä teon ydinsisältönä on nuoreen kohdistuvan seksuaalisen teon toteuttaminen, eikä korvauksen tarjoaminen sinänsä. Pitäisin parempana muotoilua: *korvausta vastaan tehty nuoreen kohdistuva seksuaalinen teko*.

Lapsiin kohdistuvissa rikoksissa systematiikka on selkeä ja säännöksistä muodostuu mielekäs kokonaisuus. Sääntelyltä on tarpeen edellyttää myös kattavuutta. On myös pedagogisesti edullista, että vakavimmat tekomuodot muodostavat ensin oman porrastetun ryhmänsä (lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö), mitä täydentää säännöskokonaisuus houkuttelusta, kuvan levittämisestä, hallussapidosta ja esityksen seuraamisesta. Rajoitussäännös koskee ainoastaan edelliseen ryhmään kuuluvia vakavampia tekoja.

Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös korvautuisi lapsenraiskausta koskevalla säännöksellä, joka on uusi. Pidän omaksuttua sääntelytekniikkaa hyvänä. Pelkkä sukupuoliyhteys kuuttatoista vuotta nuoremman kanssa riittää toteuttamaan rikoksen tunnusmerkistön. Jos tekijänä on lapsen vanhempi, suoja on tätäkin laajempi. Uudistus merkitsee muun muassa sitä, ettei rikoksen kokonaistörkeyttä enää vaadita, vaan rikos täyttyy suoraan.

Rikosnimike *lapsenraiskaus* luo mielikuvan erityisen törkeästä rikoksesta. Nähdäkseni on tarpeetonta ylidramatisoida asiaa. Selvästi parempi olisi neutraalimpi rikosnimike: *sukupuoliyhteys lapsen kanssa*. Pelkään, että suuren yleisön mielikuvissa termi lapsenraiskaus sisältää jo sellaisia mielikuvia, jotka pikemmin vastaavat sitä, millä törkeää lapsenraiskausta luonnehditaan. Vaikka tarkoitus on hyvä, ei ole aiheellista dramatisoida asioita turhaan, vaan etsiä rikosta kuvaavia rikosnimikkeitä. Muuten joudutaan siihen kierteeseen, että lainsäätäjä lähettää symbolisia viestejä ja luo siten kansalaisten keskuudessa odotuksia rikosoikeudellisista reaktioista, ja vastaavasti rikosoikeudenkäynneissä joudutaan kohtaamaan tällaisia jännitteitä. Erityisen hankalia nämä tilanteet ovat silloin, jos tuomioistuimessa ratkaisuvaihtoehtoina on pitää tekoa rankaisemattomana ja syytetyn tuomitseminen pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Pidän esitettyä rangaistusasteikkoa selvästi liian ankarana. Edes 17 §:n rajoitussäännös ei nimittäin tuo helpotusta niihin tapauksiin, joissa osapuolten välillä on ikäeroa, mutta joissa on silti kysymys esimerkiksi jonkinlaisesta seurustelusuhteesta tai vastaavasta. Nähdäkseni lainsäätäjän ei tulisi pyrkiä ratkaisemaan tällaisia vaikeita kysymyksiä seksuaalielämän aloittamisesta näin jyrkillä rajanvedoilla. Esitän, että asteikkona lapsenraiskauksessa olisi *yhdestä kuuteen vuotta vankeutta*. Vielä tämän jälkeenkin lapsenraiskausta koskeva säännös olisi erittäin jyrkkä ja antaisi vahvan viestin siitä, ettei alle 16-vuotiaiden kanssa tule olla sukupuoliyhteyden sisältävissä suhteissa. Näinkin siihen soveltamisessa on kohdattava rajankäyntejä, jotka ovat oikeudellisesti ja eettisesti vaikeita. Esitän jäljempänä, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikon alarajaa laskettaisiin vankeuden yleiseen minimiin. Tämä on tarpeen juuri edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa, joissa on hyvin kyseenalaista, loukataanko menettelyssä oikeastaan lapsen etuja lainkaan.

Myös törkeän lapsenraiskauksen rikosnimikkeeksi sopisi paremmin säännöksen sisältöä kuvaava *törkeä sukupuoliyhteys lapsen kanssa*. Lapsenraiskausta koskevan asteikon lieventäminen edellä sanotulla tavalla heijastuisi tarpeena harkita myös törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen rangaistusasteikkoa. Pidän ylimalkaan hyvin erikoisena, että törkeän lapsenraiskauksen osalta on omaksuttu sääntely, jossa minimirangaistukseksi on otettu neljä vuotta vankeutta. Meillä on käytännössä ainoastaan taposta säädetty hyvin korkea minimirangaistus, ja yleensä lähdetään siitä, että tuomioistuimet osaavat soveltaa laajojakin vankeusasteikkoja siten, että rangaistuskäytäntö asettuu vahvistettujen rikosoikeudellisten periaatteiden edellyttämälle tasolla ja siten, että tuo käytäntö on oikeassa suhteessa vastaavien lähirikosten vastaavaan. Tämän uudistuksen yhteydessä olisi aiheellista normalisoida tämä säännös ja omaksua siinä laajempi rangaistusasteikko. Ehdottaisin, että *asteikon minimiksi omaksuttaisiin kaksi vuotta vankeutta*. Törkeimpien tekojen varalta on hyvä, että asteikko ulottuisi yleiseen maksimiin eli 12 vuoteen vankeutta.

Mitä *seksuaaliseen kajoamiseen lapseen* tulee, pidän säännöstä onnistuneena, mutta tässäkin esitetty rangaistusasteikko on hyvin ankara siihen nähden, mitä kaikkea rikoksia sen piiriin tulee. Pitäisin neljän vuoden rangaistusmaksimia täysin riittävänä. Neljä kuukautta vankeutta sen sijaan on alarajana perusteltu. Törkeänkin tekemuodon osalta ehdotetaan hyvin ankaraa vankeusasteikkoa. Kiinnitän huomiota siihen, että ankaroittamisperuste voi täyttyä eräin osin

kohtalaisen helpostikin. Pitäisin kohtuullisempana asteikkoa *yhdestä kuuteen vuotta vankeutta*. Tämä korostaisi myös sitä, että sukupuoliyhteyden sisältävät rikokset erottuisivat muista myös moitittavuuden osalta.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö koskisi tilanteita, joissa lapsenraiskaukseen tai seksuaaliseen kajoamiseen lapseen liittyy vakavuutta vähentäviä seikkoja. Se kattaa myös yritykseksi jääneet teot. Pitäisin tässäkin rangaistusasteikkoa turhan ankarana, erityisesti mitä sen enimmäismäärään tulee. Ehdottaisin harkittavaksi, että *alaraja laskettaisiin vankeuden yleiseen minimiin*. Enimmäisrangaistus olisi aiheellista laskea *neljään vuoteen*, eikä *kahden vuoden* maksimikaan olisi tässä liian alhainen. Lainsäätäjän tulisi nähdä, että tämän säännöksen alaisuuteen tulee tilanteita, jotka oikeastaan johtuvat perustunnusmerkistön liiallisesta jäykkyydestä. Senkin vuoksi on tarpeen, että tällainen säännös on riittävän joustava. Tuomioistuimet osaavat kyllä sitä soveltaa ja löytävät oikeudenmukaiset linjaukset.

Valmistelun aikaisemmassa vaiheessa nähtiin ongelmaksi, että säännöksissä oli niin monia ikärajoja. Nyt esitetään sääntelyä, jossa nimenomaisesti on vain kaksi ikärajaa, yleinen 16-vuoden suojaikäraja, ja kuudentoista, mutta ei vielä kahdeksantoista vuoden ikäraja, jolla suojataan nuoria. On ehkä sinänsä jonkinasteinen epäjohtonmukaisuus, että kahdeksantoista vuoden ikärajan yhteydessä puhutaan toisinaan lapsesta (4 §), toisinaan nuoresta (9 §). Tämä liittyyneen kuitenkin siihen, että eri säännökset asettuvat systematiikkaan hiukan eri tavoin. Lapsia koskeva erillissääntely on kytketty 16 vuoden suojaikärajaan, kun taas esimerkiksi korvauksen tarjoamista koskeva 9 § voi käytännössä soveltua ainoastaan 16 vuotta täyttäneisiin kohdistuviin tekoihin, sillä nuorempiin kohdistuvina ne tulisivat arvioitaviksi lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen. Pitäisin kuitenkin aiheellisena selvennyksenä, että 4 §:n törkeää seksuaalista kajoamista koskevan säännöksen 3 kohdassa ilmaisu muutettaisiin vastaavaksi kuin 9 §:ssä: kohteena on kahdeksantoista vuotta nuorempi henkilö. Lapsen oikeuksien sopimuksen tarkoittamassa mielessä alle 18-vuotias on toki lapsi, mutta jos luvun kantavana ajatuksena on erotella omaksi kokonaisuudekseen alle 16-vuotiaisiin kohdistuvat seksuaalirikokset, silloin on syytä välttää muilta osin puhetta alle 18-vuotiaista lapsina.

Hallituksen esityksessä esitetään realistisia arvioita uudistuksen käytännön vaikutuksista. Juttumäärien arvioidaan lisääntyvän. Tämä tulee kuormittamaan koko prosessiketjua poliisista

tuomioistuimiin. On syytä tähdentää sitä, että viranomaisten resurssien tulisi olla riittäviä, jottei tämä johda näiden erittäin kuormittavien ja raskaiden juttujen käsittelyaikojen edelleen venymiseen. Uudistuksen myötä myös rikosseuraamuspuoleen tulee kohdistumaan kuormitusta, jonka tarkka määrä on eri syistä vaikeasti arvioitavissa. Myös erityisesti vaikutukset vankilukuun tulee olla huomioon viranomaisten resursoinnissa, jos seksuaalirikosoikeutta näin merkittävästi ankaroitetaan uudistuksen yhteydessä. Pitäisin aiheellisena, että lapsiin kohdistuvien vakavimpien seksuaalirikosten rangaistuksen kovennettaisiin harkitummin kuin mitä HE:ssä esitetään, millä olisi ainakin vähäinen vaikutus vankeusvuosien lisääntymistä vähentävästi.

HE s. 76-77 käsitellään sitä, tulisiko raiskaus säätää rangaistavaksi myös tuottamuksellisesti tehtynä. Tästä on malleja Ruotsista ja Norjasta. Pidän viisaana sitä, että kun tahallisenä raiskauksena rangaistavan ala periaatteellisesti laajenee, samassa yhteydessä ei ole aiheellista kriminalisoida tuottamuksellista raiskausta. Pidän itse asiassa tärkeänä, että raiskauksessa nimenomaan säilyy tahallisuusvaatimus, sillä näin tuetaan kriminalisoinnin käyttäytymistä ohjaavaa ja asenteita muokkaavaa merkitystä. Raiskauksen moitittavuus myös korostuu, kuten on tarkoitus.

Kyseisen rikoslain uudistuksen vahvuus on juuri siinä, että se on erään kokonaisuuden systeemaattinen uudistus, joka voidaan toteuttaa harkitusti ja maltillisesti ja siten, että haetaan uudistuksen hyötyjä ennen muuta paremmasta sääntelystä. Näkisin, että erityisesti *raiskauksen määritelmään, rikosnimikkeisiin yleisemmin ja erityisesti lapsiin kohdistuvien vakavien seksuaalirikosten rangaistusasteikkoihin* tulisi vielä kiinnittää huomiota. Olen edellä esittänyt näistä näkökohdista huomautuksia.

KAA 2/2019 vp Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi - Suostumus2018

Kansalaisaloite on samansuuntainen edellä käsitellyn HE:n kanssa. Pakkoon viittaavat elementit halutaan poistaa ja korvata ne suostumuksella. Näin laajennettaisiin rangaistavuutta eräin osin ja vahvistettaisiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaa. Suostumus-kriteeri on sinänsä varsin luonteva valinta raiskausrikoksen ja eräiden muiden seksuaalirikosten tunnusmerkistön ratkaisevaksi luonnehtivaksi osaksi.

Pidän kuitenkin hallituksen esityksessä esitettyä tähän nähden parempana. Suomen rikosoikeudessa ei suostumusoppia ole määritelty. On myös hieman keinotekoista ajatella, että sukupuoliyhteys tai seksuaaliset teot ylimalkaan ovat tekoja, joita yksi tekee ja toinen niihin suostuu. Sukupuoliyhteys, silloin kun se on toivottu ja hyvä, perustuu vastavuoroisuuteen, jossa kumpikin osapuoli yhtä aikaa sitä haluaa. Pidän tästä syystä hallituksen esityksessä omaksuttua ajattelutapaa kehittyneempänä, vaikka olenkin esittänyt myös siitä muutamia rakentavia huomautuksia.

LA 24/2020 vp Lakialoite laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta

Lakialoite perustuu sinänsä aiheellisiin huomioihin sääntelytarpeista. Hallituksen esitykseen sisältyy kuitenkin huomattavan laaja ja hyvin laadittu osio juuri tästä aihepiiristä. On aiheellista tunnistaa lasta seksuaalisesti esittävien kuvien vahingollisuus nimenomaan seksuaalirikoksina, eikä niinkään rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Hallituksen esityksen seksuaalirikoksia juuri lapsiin kohdistuvien rikosten näkökulmasta käsittelevässä osiossa on harkittu sääntelykokonaisuus aihepiiristä. Myös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito tulee rangaistavaksi. Esitän lakialoitteen hylkäämistä ja sitä, että asiasta säädetään hallituksen esityksen pohjalta.

LA 96/2020 vp Lakialoite laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta

Lakialoitteessa esitetään, että rikoslain (39/1889) 20 luvun 7 §:n mukaisen törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus korotetaan yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Tarkoituksena on varmistaa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavien vankeusrangaistusten ehdottomuus, sillä pääsäännön mukaan alle kahden vuoden vankeusrangaistukset tuomitaan Suomessa ehdollisina ja vähintään kahdenvuoden vankeusrangaistukset ehdottomina.

Seksuaalirikosuudistuksen yhteydessä rikossystematiikka muuttuu. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tultaisiin soveltamaan silloin, kun lapsenraiskaus tai seksuaalinen kajoaminen lapseen on vähemmän vakavien seikkojen vallitessa tehty. Hallituksen esityksessä törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen, joka on rikoksena tässä muodossa uutta, on hyvin vakava rikos,

jonka rangaistusasteikon alarajana olisi juuri kaksi vuotta. Katson, että lakialoite tulee hylätä ja säätää asiasta hallituksen pohjalta.

Helsingissä, 16.3.2022

Kimmo Nuotio
rikosoikeuden professori